

بررسی و مقایسه میزان استفاده از مجلات فارسی نمایه شده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۱ (ISC) در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه- های مادر طی سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۹

مریم جهانگیری^۱ | فریده عصاره^۲

۱. کارشناس ارشد پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، شیراز، ایران m_jahangiri_80@yahoo.com
۲. استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران Osareh.f@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۱۲

چکیده

هدف: میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه های ما در طی سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ بررسی و مقایسه شده است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر بر حسب هدف، یک پژوهش کاربردی است. از بعد جمع آوری اطلاعات، توصیفی غیرآزمایشی به روش سندی و تحلیل استنادی است. تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه های مادر در پایگاه ISC طی سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۹، ۳۷۹۸۸ مدرک می باشد. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. بر اساس این فرمول حجم نمونه هر دانشگاه به تفکیک مشخص گردید، سپس از روش نمونه گیری طبقه ای استفاده شد و با توجه به نسبت تعداد مدارک در هر دانشگاه و هر سال تعداد نمونه ها مشخص گردید، که حجم نمونه حدود ۲۴۲۴ مدرک تعیین شد.

یافته ها: نتایج نشان داد میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC توسط پژوهشگران دانشگاه های مورد مطالعه در دهه ی ۸۹-۱۳۸۰، برابر با ۷۵/۵ درصد است. بیشترین میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC مربوط به دانشگاه صنعتی اصفهان با ۹۰/۳ درصد می باشد. دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۸۳/۳ درصد، دانشگاه شهید بهشتی ۷۷/۸ درصد، دانشگاه شیراز ۷۷/۶ درصد، دانشگاه صنعتی شریف ۷۵/۳ درصد، دانشگاه تهران ۷۷/۱ درصد، دانشگاه تربیت مدرس ۷۰ درصد و دانشگاه علم و صنعت ایران ۵۳/۳ درصد از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC در ارجاعات خود استفاده کرده اند.

نتیجه گیری: یافته های این پژوهش حاکی از آن است که پژوهشگران به مجلاتی بیشتر استناد می کنند که در پایگاه های استنادی نمایه می شوند. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که از کل مجلاتی که توسط پژوهشگران دانشگاه های مادر، مورد استناد قرار گرفته اند ۵۷/۹ درصد مجلاتی هستند که به صورت چاپی/الکترونیکی توزیع می شوند و ۴۲/۱ درصد فقط به صورت چاپی توزیع شده اند. بدین ترتیب به نظر می رسد مجلاتی که به صورت رایگان از طریق وب در اختیار کاربران هستند بیشتر مورد استناد قرار می گیرند.

واژه های کلیدی: پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، دانشگاه های مادر، مجلات فارسی نمایه شده، مجلات فارسی چاپی /

الکترونیکی، تولیدات علمی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

علاوه بر این، بررسی تولیدات علمی، ابزار مناسبی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح و شناخت وضعیت گذشته فراهم آورده و موجب هدفدار کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی می‌گردد؛ همچنین، به شناسایی نقاط ضعف و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی منجر می‌شود.

چاپ و نمایه مقالات به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تحقیق و توسعه شناخته شده است. به همین دلیل این شاخص توسط بسیاری از محققان مورد بررسی قرار گرفته است (لویسون و همکاران، ۱۹۹۳).

به جهت جایگاه خاصی که میزان برون‌دادهای علمی در توسعه پایدار کشورها دارد، طی چند دهه‌ی گذشته توجه زیادی به بررسی عملکرد و میزان موفقیت کشورهای مختلف، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و شاخه‌های مختلف علوم در زمینه‌ی کمیّت و کیفیت تولیدات علمی شده است. تحقیقات قبلی نشان داده است که کشورهای موفق در تولید علم، همان کشورهای پیشرفته‌ای هستند که بیش از دیگران مقاله تولید و در مجلات معتبر بین‌المللی منتشر می‌کنند در واقع تعداد انتشارات علمی مهم‌ترین شاخص کمی تولید علم محسوب می‌گردد (پاپون^۲ و بار^۳، ۱۹۹۶ نقل در طالبی، ۱۳۸۱).

"از آنجا که تولید علم در وهله نخست در مقاله‌های علمی تجلی می‌یابد و ترویج آن نیز از طریق این مجلات انجام می‌پذیرد، مجلات علمی نخستین منابعی هستند که پیشرفت‌های علمی را منعکس می‌سازند. با توجه به نقش و اهمیت مقالات علمی در پیشبرد علم، نمایه استنادی علوم یکی از بسترهای مناسب جهت عرضه اطلاعات کتابشناختی مقالات کلیدی و برجسته علمی به شمار می‌آید. اما نمایه استنادی علوم جامعیت ندارد و کل کشورهای جهان را به طور یکدست پوشش نمی‌دهد. به عبارت دیگر، تأکید این نمایه بیشتر به زبان انگلیسی

اختصاص عنوان عصر انفجار اطلاعات به قرن بیستم به راستی لقبی برانزنده و بجا است. در چنین شرایطی تولید، توزیع، سازماندهی، تجزیه و تحلیل انواع داده‌ها و همچنین طرق بهره‌گیری از اطلاعات و بهره‌دهی اطلاعات سازماندهی شده اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. تعداد عناوین مجلات علمی به طور روزافزونی رو به رشد است و با رشد سریع فناوری، اطلاعات مورد نیاز مراجعان هم به صورت چاپی و هم به صورت الکترونیکی در دسترس آن‌ها قرار می‌گیرد. از طرفی مشغله‌های کاری فراوان دانشمندان و محققان موجب شده است که کمتر فرصتی برای آن‌ها پیش آید تا وقت خاصی را صرف بازیابی اطلاعاتی مشخص از میان انبوه اطلاعات کنند (گارفیلد، ۱۳۷۴).

"تولید اطلاعات، از عمده‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه در کشورها به شمار می‌آید، و در عرصه‌ها و حوزه‌های مختلف علمی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. با توجه به حجم روز-افزون و تولید چشمگیر اطلاعات، امکان مرور کلیه مطالب تولید شده در حوزه‌های تخصصی توسط متخصصان وجود ندارد. لذا به‌کارگیری نمایه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی که در برگیرنده بخش قابل توجهی از اطلاعات هستند، می‌تواند سریع‌ترین راه برای دسترسی به اطلاعات هر حوزه خاص باشد. بنابراین، محققان در اولین مراحل پژوهش خود به این پایگاه‌ها مراجعه می‌کنند. این پایگاه‌های اطلاعاتی اساس تحقیقات متعددی هستند که با روش‌های کمی، و شاخص‌های کیفی نظیر کتابسنجی، علم‌سنجی و غیره میزان تولیدات علمی دانشمندان، گروه‌های آموزشی و دانشگاه‌های کشورهای گوناگون را بررسی و مقایسه نموده و میزان حضور علمی آنان را می‌سنجند. حوزه کتابسنجی و شاخه‌های مرتبط آن به طور مستقیم با میزان تولید اطلاعات علمی در حوزه‌های تخصصی مختلف در ارتباط است و شاخص‌هایی را برای ارزیابی و سنجش میزان اطلاعات تولید شده در زمینه‌های گوناگون و در کشورهای مختلف در اختیار دانشمندان قرار می‌دهد" (حمیدی و همکاران، ۱۳۸۷).

1 Lewison et al
2 Papon
3 Barre

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

انگلیسی صحبت می‌کنند و مطلب می‌نویسند. از این رو بخش حوزه‌های موضوعی مورد نظرشان می‌باشد" (مهرداد و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۳۶).

مهم‌ترین مسأله‌ای که در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود، این است که با بررسی استنادات تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر مورد مطالعه در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، رفتارهای استنادی این محققان را در استفاده از مجلات بررسی نماید. همچنین دریابد که مجلات علمی فارسی نمایه شده در این پایگاه، تا چه میزان مورد استفاده محققان این دانشگاه‌ها بوده است؟ و مقایسه نتایج بدست آمده با فهرست مجلات چاپی و الکترونیکی قابل دسترس از طریق وب سایت‌های آن مجلات، نشان خواهد داد که آیا بین میزان استفاده از مجلاتی که فقط بصورت چاپی در اختیارند و با مجلاتی که به دو صورت چاپی و الکترونیکی در دسترس هستند، تفاوتی وجود دارد یا خیر؟

علم‌سنجی به ارزیابی فعالیت‌ها و تولیدات علمی می‌پردازد و نتایج آن می‌تواند معرف وضعیت فعالیت‌های علمی پژوهشی جوامع مختلف باشد. همچنین به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در امر پژوهش کمک می‌نماید. رایج‌ترین شیوه در این علم برای سنجش میزان تولید اطلاعات، بررسی نمایه‌ها و چکیده‌های بین‌المللی است. این منابع با نام کلی پایگاه‌های اطلاعاتی شناخته می‌شوند.

با اندازه‌گیری و تجزیه و تحلیل مدارک نمایه و چکیده شده در این پایگاه‌ها نه تنها میزان تولیدات علمی هر کشور مشخص می‌شود، بلکه امکانی برای مقایسه تولیدات علمی کشورهای مختلف نیز فراهم می‌شود. با توجه به اهمیت تولیدات علمی و نقش تعیین‌کننده آن‌ها در تمامی زمینه‌ها، تحقیقات بسیاری به این امر اختصاص داده شده است. در این قسمت، مطالعات انجام شده در داخل و خارج کشور مرور می‌شود و به نتایج برآمده از این پژوهش‌ها اشاره خواهد شد

نجفی (۱۳۸۱) پژوهشی را با عنوان "تحلیل استنادی مقالات اعضای هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد نمایه شده در پایگاه آی. اس. آی." انجام داد. از مجموع ۷۹۵ مقاله، ۳۶۷۱

است و حال آن که اکثر کشورهای جهان به زبانی غیر از اعظم آثارکشورهایی که به زبان غیر انگلیسی آثار خود را منتشر می‌کنند در این نمایه انعکاس نمی‌یابد. در نتیجه این نمایه برای ارزیابی انتشارات علمی کل کشورهای جهان به طور یکجا، منبع مناسبی نیست" (عصاره و فارسی، ۱۳۸۱، ص ۲۲۶ و ۲۳۴).

در این راستا، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) یک نظام استنادی در سطح کشورهای اسلامی است. در حقیقت ISC با استفاده از اطلاعات جمع‌آوری شده از انتشارات فارسی، به خصوص مجلات علمی، در تحلیل محتوا، ارزیابی مجلات و رتبه‌بندی مؤسسات علمی، و نویسندگان در سطح ملی موفقیت‌هایی کسب کرده است. که از آن جمله می‌توان به معیارهای علم‌سنجی که بر اساس قوانین علمی پایه‌گذاری شده است اشاره کرد. فرآورده‌های علمی ISC برابر با فرآورده‌هایی است که توسط سایر نظام‌های استنادی در سطح جهان تولید می‌شود، با این تفاوت که این فرآورده‌ها برای زبان فارسی و کشورهای اسلامی طراحی و بومی‌سازی شده‌اند (مهرداد و مقصودی دریه، ۱۳۸۹).

این پایگاه هم اکنون با دریافت و نمایه‌سازی مجلات علمی ایران و کشورهای اسلامی زمینه را برای تحلیل استنادی علوم جهان اسلام و ارائه گزارش‌های مربوط به تولید علم از جمله پیشگامان علم، مقاله‌های داغ، مقاله‌های پراستناد و نظیر آن فراهم آورده است.

"نمایه استنادی سیاهه منظمی از مشخصات آثار استناد شده است که در آن پس از ارائه اطلاعات کتابشناختی هر منبع، فهرستی از آثاری که به منبع استناد کرده‌اند، ارائه می‌شود. پدیدآور هر مقاله با استناد به دیگر مدارک رابطه میان نوشته خود و تمامی مدارکی را که به آنها استناد کرده است می‌نمایاند" (مهرداد و گزنی، ۱۳۸۷، ص ۴).

"آنچه در نمایه استنادی علوم ایران مورد توجه قرار گرفته بهره‌گیری از آخرین دست‌آوردها در جهت ارائه یک بستر شایسته برای پژوهشگران ایرانی می‌باشد. مهم‌ترین هدف نمایه استنادی یاری رساندن به افراد در یافتن اطلاعات چاپ پیرامون

بیشترین میزان استناد به مقالات مجلات اختصاص داشت. یافته‌های این پژوهش همچنین نشان داد میزان استناد به مجلات بین‌المللی نمایه شده در پایگاه‌های آی. اس. آی. به طور معناداری بیش از سایر مجلات بوده است.

ستوده، چنگیز و هاشم‌نیا (۱۳۸۹) پژوهشی را با عنوان "رویکرد دانشمندان ایرانی به انتشار در مجلات آزاد معتبر و ارجاع به آن‌ها" انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که دو حوزه مهندسی مواد و علوم چندرشته‌ای بیش از همه و دو حوزه فیزیک و پزشکی کمتر از همه به مجلات آزاد گرایش دارند. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، شمار مقالات آزاد و ارجاعات آزاد ایران، روندی رو به رشد دارد. مهرداد و مقصودی دریه (۱۳۸۹) در "کتاب تولید علم ایران در آی. اس. سی. ۱۳۸۵-۱۳۸۶" به بررسی تأثیرگذارترین مجله‌ها (بر اساس تعداد استناد) در نمایه استنادی علوم ایران در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۵ پرداختند. نتایج نشان داد مجله رفاه اجتماعی با ۳۵ استناد، پراستنادترین مجله سال ۱۳۸۵ در نمایه استنادی علوم ایران است. فصل‌نامه پژوهش‌های اقتصادی ایران با ۳۴ استناد، مجله پژوهش زنان با ۲۸ استناد، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی با ۲۶ استناد، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی و مجله علوم کشاورزی ایران با ۲۵ استناد، مجله منابع طبیعی ایران با ۲۲ استناد، رهیافت با ۲۱ استناد، پژوهش و سازندگی و مجله تحقیقات اقتصادی با ۲۰ استناد و نهال و بذر با ۱۹ استناد، در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

گودن^۱ (۲۰۰۱) پژوهشی را با عنوان "تحلیل استنادی پایان-نامه‌های دکترای شیمی" انجام داد. با بررسی استنادهای موجود در رساله‌های دکترای رشته شیمی دانشگاه اوهایو^۲ دریافت، اگر چه ۴۴۱ عنوان مجله در آثار این گروه مورد استناد قرار گرفته بود اما در عمل تنها ۲۰ عنوان از این مجلات، ۶۱ درصد از استنادها را پوشش می‌داد. این امر ثابت کرد که درصد کوچکی از مجلات دربرگیرنده درصد بالایی از استنادها می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که کمتر از ۵۰ درصد عناوین

استناد مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که ۱۸۱۳ مورد به مقالات مجلات استناد شده بود. در مقالات اعضای هیأت علمی دانشکده‌های مهندسی، علوم پایه، ریاضیات، دامپزشکی، کشاورزی، اقتصاد و تربیت بدنی جعفری (۱۳۸۸) بررسی تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه‌های تهران و شیراز، تغییر رفتار استنادی محققین در این پژوهش از کتب به نشریات را نشان داد. بیش از ۵۰٪ نشریات ادواری مورد استناد در پایگاه جی. سی. آر. نمایه شده‌اند، در دانشگاه تهران رد و در دانشگاه شیراز تأیید شد، به طوری که در دانشگاه تهران از مجموع ۶۵۳ عنوان نشریه مورد استناد، ۳۰۰ عنوان (۴۶٪) و در دانشگاه شیراز از مجموع ۲۴۴ عنوان نشریه مورد استناد، ۱۳۰ عنوان (۵۳٪) در جی. سی. آر. نمایه شده‌اند. بنابراین اگرچه اختلاف چندانی میان نتایج به دست آمده دیده نمی‌شود اما به نظر می‌رسد میزان استناد به مجلات بین‌المللی نمایه شده در پایگاه‌های آی. اس. آی. در دانشگاه شیراز بیشتر از سایر مجلات بوده است.

خسروی (۱۳۸۸) با مطالعه و مقایسه رفتار اطلاع‌یابی مراجعان به کتابخانه پژوهشگاه اطلاعات علمی و مدارک علمی ایران به این نتیجه دست یافت که اکثر مراجعان کتابخانه مورد بررسی (۷۳/۶ درصد) از هر دو نوع منبع چاپی و الکترونیکی استفاده می‌کردند. اما استفاده از منابع الکترونیکی با ۱۷/۶ درصد به تنهایی بیش از استفاده از منابع چاپی با ۸/۸ درصد است.

برهمند و تاجر (۱۳۸۹) در پژوهش خود به بررسی استفاده از مجلات الکترونیکی در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی دانشکده مهندسی بیش از سایر دانشکده‌ها از مجلات الکترونیکی استفاده می‌کنند. یافته‌ها نشان از آن دارد که میزان مهارت و آشنایی اعضای هیأت علمی در استفاده از مجلات الکترونیک در حد نسبتاً زیاد می‌باشد و مهم‌ترین ویژگی و مهم‌ترین روش شناسایی مجلات الکترونیکی از دید پاسخگویان، ویژگی "قابلیت دنبال کردن ارجاعات" و روش "جستجوی پایگاه‌های تمام متن" است.

1 Gooden
2 Ohio

الگوهای دسترسی مختلف در تأمین نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران دانشگاه شیراز در سال ۲۰۱۰ پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد که الگوی آزاد با ۷۲/۵۱ درصد بیشترین منابع مورد ارجاع را داشته است. پس از آن، الگوی پایگاهی، الگوی چاپی-پایگاهی و در آخر الگوی چاپی قرار دارند.

به طور کلی مرور پژوهش‌های انجام شده نشان داد، گروهی از پژوهش‌ها، تولیدات علمی ایرانیان را در پایگاه ISI و غیره مورد مطالعه قرار داده‌اند. و پژوهش‌های مرتبطی با کاربرد مجلات در تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های مختلف انجام شده است، اما کمتر پژوهشی به طور مستقیم و خاص با مسأله در دست بررسی پژوهش حاضر ارتباط داشته است. بنابراین این پژوهش به بررسی میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر مورد مطالعه پرداخته است. گروهی از پیشینه‌ها به بررسی میزان استفاده از مجلات الکترونیکی در مقایسه با مجلات چاپی توسط کاربران پرداخته‌اند. همچنین می‌توان به پژوهش‌های گلیانی مقدم و تلوار، سولنگر، خسروی، برهمند و تاجر، ستوده، چنگیز و هاشم نیا، و پولادیان اشاره کرد. به طور کلی، یافته‌های این پژوهش‌ها نشان داد که گرایش روزافزونی به استفاده از مجلات الکترونیکی وجود دارد.

هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ و مقایسه نتایج بدست آمده با فهرست مجلات چاپی و الکترونیکی قابل دسترس از طریق وبسایت‌های آن مجلات است.

سؤالات مطرح در پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان استناد به مجلاتی که پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در تولیدات علمی خود طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ از آن‌ها استفاده کرده‌اند و در پایگاه

موجود در کتابخانه دانشگاه برای برطرف ساختن نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دکتری کفایت می‌کند.

گلیانی مقدم^۱ و تلوار^۲ (۲۰۰۸) به بررسی چگونگی استفاده از نشریات علمی الکترونیکی در مؤسسه علمی هند پرداختند. نتایج پژوهش نشان دهنده‌ی محبوبیت و رشد فزاینده‌ی استفاده از نشریات الکترونیکی در بین کاربران مؤسسه بود. عمده استفاده کاربران این مؤسسه از نشریات الکترونیکی، رفع نیازهای پژوهشی و شکل اغلب مقالات نشریات مورد استفاده-ی آنان پی دی اف بود. از مهم‌ترین دلایل کاربران در ترجیح نشریات الکترونیکی به چاپی، دسترسی آزاد از رایانه‌های میزکار خود در طول ساعات شبانه روز بود.

کالیان^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی که با هدف پیش‌گیری از فراهم‌آوری نسخه‌های تکراری تحت پوشش الگوهای اشتراک چاپی و نیز پایگاه‌های اطلاعاتی انجام داد دریافت که تهیه منابع به صورت الکترونیکی می‌تواند راه مناسبی برای پیشگیری از فراهم‌آوری نسخه‌های تکراری و کاهش هزینه‌ها باشد.

سولنگر^۴ (۲۰۱۱) در بررسی پروژه جایگزینی نشریات الکترونیکی به جای چاپی در کتابخانه دانشگاه ابرن^۵ بیان می‌دارد که اگرچه روند تغییر اشتراک نشریات چاپی همراه با شکل الکترونیکی آن‌ها یا تنها به صورت الکترونیکی از سال ۱۹۹۰ با مطالعه‌های بسیار، سیاست‌های انتشاراتی و حتی تجربه‌های کتابداران به صورت غالب تأیید شده و در حال انجام است، اما تا کنون تنها از ۷۰ درصد نشریات کتابخانه‌ها را نشریات الکترونیکی تشکیل می‌دهند و ۳۰ درصد منابع را نشریات چاپی در بردارند.

پولادیان^۶ و ستوده^۷ (۲۰۱۵) به بررسی نقش مجلات با

- 1 Galyani Moghadam
- 2 Talwar
- 3 Kalyan
- 4 Sullenger
- 5 Auburn
- 6 Pooladian
- 7 Sotudeh

روش پژوهش:

روش پژوهش حاضر بر حسب هدف، یک پژوهش کاربردی است. از بعد جمع‌آوری اطلاعات توصیفی غیرآزمایشی به روش سندی و تحلیل استنادی است. با استفاده از روش تحلیل استنادی جهت گردآوری اطلاعات از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) استفاده شده است. با ورود به بخش نمایه استنادی علوم ایران، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام و جستجوی نام هر دانشگاه درجعه آدرس و انتخاب دوره زمانی مورد بررسی کلیه انتشارات علمی دانشگاه‌های مورد بررسی شناسایی شد. تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹، ۳۷۹۸۸ مدرک می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. بر اساس این فرمول حجم نمونه هر دانشگاه به تفکیک مشخص گردید، سپس از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شد و با توجه به نسبت تعداد مدارک در هر دانشگاه و هر سال تعداد نمونه‌ها مشخص گردید، که حجم نمونه حدود ۲۴۲۴ مدرک تعیین شد و با استفاده از روش تصادفی سیستماتیک نسبت به انتخاب مدارک اقدام شد. نمودار ذیل تعداد حجم نمونه هر دانشگاه را در بازه زمانی مورد مطالعه مشخص نموده است.

ISC نمایه شده‌اند و آن دسته از این مجلات که در این پایگاه نمایه نشده‌اند وجود دارد؟

۲. پژوهشگران دانشگاه‌های مادر تولیدات علمی خود را طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ در چه مجلاتی به چاپ رسانده‌اند؟ و کدام مجلات بیشترین مقالات را منتشر کرده‌اند؟

۳. آیا تفاوت معنی‌داری بین درصد میزان استفاده از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC در میان دانشگاه‌های مادر مورد مطالعه طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ وجود دارد؟

۴. حوزه‌های موضوعی مجلات مورد استناد در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹، و نمایه شده در پایگاه ISC کدامند؟

۵. پراستنادترین مجلات مورد استناد در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹، نمایه شده در پایگاه ISC کدامند؟

فرضیه پژوهش: بین میزان استناد به مجلاتی که فقط به صورت چاپی توزیع می‌شوند و به صورت تمام متن از طریق وب در اختیار مخاطبان نیستند، با آن مجلاتی که به صورت چاپی/ الکترونیکی توزیع می‌شوند که به صورت تمام متن و رایگان از طریق وب در اختیارند، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نمودار (۱) حجم نمونه انتخابی برای هر یک از دانشگاه‌های مادر

میانگین استنادهای مورد استفاده توسط پژوهشگران از مجلاتی که در پایگاه ISC نمایه شده‌اند و مجلاتی که در این پایگاه نمایه نشده‌اند از آزمون تی استفاده شده است. علت استفاده از این آزمون این است توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد به طوری که میزان Z به دست آمده از آزمون کالمرگروف-اسمیرنوف ۱/۳ است که معنی‌دار نبوده و دلالت بر توزیع نرمال داده‌ها دارد. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که میانگین تعداد مجلات نمایه شده در پایگاه ISC برابر با ۲۳/۱ است. در حالی که میانگین مجلات نمایه نشده در پایگاه ISC برابر با ۷/۵ است. این تفاوت با توجه به میزان T به دست آمده (T=۹/۱۳) و با درجه آزادی ۷۹ در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار بود که این نتیجه قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. جدول شماره (۱) نشانگر این نتایج است.

سپس اطلاعات با استفاده از نرم افزار spss به رایانه منتقل گردید، که با استفاده از جداول فراوانی و شاخص‌هایی نظیر میانگین و انحراف معیار، به توصیف داده‌ها پرداخته شد. در بخش آمار استنباطی از آزمون خی دو و آزمون تی (مستقل و وابسته)، آزمون تحلیل واریانس استفاده شده و به سؤالات پژوهش پاسخ داده شده است.

یافته های پژوهش

پرسش ۱. آیا تفاوت معنی‌داری بین میزان استناد به مجلاتی که پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در تولیدات علمی خود طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ از آن‌ها استفاده کرده‌اند و در پایگاه ISC نمایه شده‌اند و آن دسته از مجلاتی که در این پایگاه نمایه نشده‌اند وجود دارد؟

به این سؤال به دو گونه پاسخ داده شده است ابتدا به صورت کلی و بعد به تفکیک دانشگاه‌ها. برای آزمون معنی‌داری تفاوت

sig	d.f	T	مجلات نمایه نشده در پایگاه ISC		مجلات نمایه شده در پایگاه ISC	
			انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین
۰/۰۰۰	۷۹	۹/۱۳	۶/۹	۷/۵	۱۸/۸	۲۳/۱

جدول ۱: آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین تعداد مجلات نمایه شده و نمایه نشده در پایگاه ISC

نباشد. به طوری که میزان Z به دست آمده از آزمون کالمرگروف-اسمیرنوف برای کلیه دانشگاه‌ها معنی‌دار بوده و دلالت بر توزیع غیر نرمال داده‌ها دارد. آزمون ویل کاسون معادل آزمون تی در آمار پارامتریک می‌باشد. در آزمون ویل کاسون به جای مقایسه میانگین تعداد مجلات نمایه شده، میانگین رتبه‌ای آن‌ها با هم مقایسه می‌گردد. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که در دانشگاه‌های صنعتی اصفهان،

جهت بررسی معنی‌دار بودن تفاوت میانگین تعداد مجلات نمایه شده و نمایه نشده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) به تفکیک دانشگاه‌ها، در دانشگاه‌های مختلف از آزمون ناپارامتریک ویل کاسون استفاده شده است. علت استفاده از این آزمون تعداد کم داده‌ها یعنی ۱۰ سال می‌باشد. این تعداد کم باعث می‌گردد که توزیع داده‌ها در هیچ دانشگاهی نرمال

جهان اسلام (ISC) بیش از تعداد مجلات نمایه نشده است، اما باز تفاوت موجود معنی دار می‌باشد. و در کلیه این دانشگاه-ها این نتیجه که تعداد مجلات نمایه شده در پایگاه ISC بیش از تعداد مجلات نمایه نشده است قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. اما در دانشگاه‌های شریف و علم و صنعت علی-رغم آن‌که میانگین عددی و رتبه‌ای مجلات نمایه شده در پایگاه ISC بیش از مجلات نمایه نشده است اما این تفاوت‌ها معنی دار نمی‌باشد. جدول شماره (۲) نشانگر این نتایج است.

شهید بهشتی، تربیت مدرس، تهران و شیراز در کلیه سال‌ها تعداد مجلات مورد استناد نمایه شده در پایگاه ISC بیش از مجلات نمایه نشده است. بنابراین میانگین رتبه ای مجلات نمایه شده در پایگاه ISC در این دانشگاه‌ها (۲) و برای مجلات نمایه نشده (۱) می‌باشد. که این تفاوت‌ها با توجه به میزان Z به دست آمده ($Z = -2/8$) در سطح ۹۵ درصد معنی-دار می‌باشد. در دانشگاه صنعتی امیرکبیر نیز علی‌رغم آن‌که در سال ۱۳۸۵ تعداد مجلات نمایه شده در پایگاه استنادی علوم

جدول ۲: آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین تعداد مجلات نمایه شده و نمایه نشده در پایگاه ISC به تفکیک دانشگاه

sig	میزان z	مجلات نمایه نشده در پایگاه ISC		مجلات نمایه شده در پایگاه ISC		نام دانشگاه
		میانگین رتبه‌ای	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	میانگین عددی	
۰/۰۰۵	-۲/۸	۱	۲/۱	۲	۱۹/۵	صنعتی اصفهان
۰/۰۲۵	-۲/۴	۱/۱	۱/۴	۱/۹	۷	صنعتی امیرکبیر
۰/۰۰۵	-۲/۸	۱	۸/۷	۲	۳۰/۵	بهشتی
۰/۰۰۵	-۲/۸	۱	۱۳/۶	۲	۳۱/۸	تربیت مدرس
۰/۰۰۵	-۲/۸	۱	۱۰/۹	۲	۳۶/۶	تهران
۰/۰۰۶*	-۱/۹	۱/۲	۳/۲	۱/۸	۹/۸	صنعتی شریف
۰/۰۰۵	-۲/۸	۱	۱۱/۵	۲	۳۹/۸	شیراز
۰/۰۰۶*	-۱/۹	۱/۲	۸/۵	۱/۸	۹/۷	علم و صنعت ایران

*Not Significant

۲۵-۹۷ مقاله را به چاپ رسانده‌اند در جدول شماره (۳) آمده-اند. همانطوری که در جدول شماره (۳) منعکس است، این ۱۰ عنوان مجله عبارتند از مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، امیرکبیر، نشریه بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید، شریف، پژوهش و سازندگی، مجله علوم کشاورزی ایران، مدرس علوم انسانی، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، استقلال و آب و فاضلاب به ترتیب بیشترین مقالات

پرسش ۲: پژوهشگران دانشگاه‌های مادر تولیدات علمی خود را طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ در چه مجلاتی به چاپ رسانده-اند؟ و کدام مجلات بیشترین مقالات را منتشر کرده‌اند؟ پژوهشگران دانشگاه‌های مادر تولیدات علمی خود را جمعاً به تعداد ۲۴۲۴ عنوان طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ در ۴۸۰ عنوان مجله به چاپ رسانده‌اند. به منظور جلوگیری از طولانی شدن جدول در متن، فقط ۱۰ عنوان مجله برتر اول که هرکدام بین

را به تعداد ۴۷۵ عنوان یا ۲۰ درصد کل عناوین منتشر کرده‌اند. جدول شماره (۳) نشانگر این نتایج است.

جدول ۳: نام مجلاتی که بیشترین مقالات را در بازه‌ی زمانی مورد بررسی منتشر کرده‌اند

رتبه	نام مجله	تعداد مقاله
۱	مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی	۹۷
۲	امیرکبیر	۷۴
۳	نشریه بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید	۷۲
۴	شریف	۴۳
۵	پژوهش و سازندگی	۴۱
۶	مجله علوم کشاورزی ایران	۳۷
۷	مدرس علوم انسانی	۳۱
۸	مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی	۲۸
۹	استقلال	۲۷
۱۰	آب و فاضلاب	۲۵
جمع مقالات		۴۷۵

دارند. این در حالی است که در دانشگاه علم و صنعت ایران کمتر از سایر دانشگاه‌های مادر از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC استفاده می‌شود با میانگین ۵۲/۵ درصد. تفاوت بین دانشگاه علم و صنعت با دانشگاه‌های صنعتی اصفهان، صنعتی امیرکبیر و شهید بهشتی معنی‌دار است. سایر دانشگاه‌ها با هم تفاوت معنی‌داری ندارند. جدول شماره (۴) نشانگر این نتایج است.

پرسش ۳: آیا تفاوت معنی‌داری بین درصد میزان استفاده از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC در میان دانشگاه‌های مادر مورد مطالعه طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰ وجود دارد؟ نتیجه حاصل از آزمون تحلیل واریانس و آزمون تکمیلی توکی نشان می‌دهد پژوهشگران دانشگاه‌های صنعتی اصفهان با میانگین ۹۰/۳ درصد و صنعتی امیرکبیر با میانگین ۸۵/۳ درصد بیشترین استفاده را از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC را

جدول ۴: آزمون معنی‌داری تفاوت درصد استفاده از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC بین دانشگاه‌های مورد مطالعه

نام دانشگاه	میانگین	صنعتی	صنعتی	شهید	تربیت	تهران	صنعتی	شیراز	علم و صنعت
	اصفهان	امیرکبیر	بهشتی	مدرس			شریف		ایران

*					۹۰/۳	-	صنعتی اصفهان
*					۸۵/۳	-	صنعتی امیرکبیر
*					۷۸/۹	-	شهید بهشتی
					۷۱/۵	-	تربیت مدرس
					۷۳/۸	-	تهران
					۷۱/۷	-	صنعتی شریف
					۷۶/۱	-	شیراز
-			*	*	*	۵۲/۵	علم و صنعت

f = ۴/۱

d.f = ۷۹۷۲

sig = ۰/۰۰۷

sig = *

حوزه‌ی موضوعی علوم انسانی است. به طوری که ۴۴/۲ درصد از این مجلات در این حوزه‌ی موضوعی قرار دارند. این در حالی است که کمترین آن‌ها در حوزه‌ی موضوعی علوم پایه قرار دارد (۲/۵ درصد). این نتایج با توجه به نتیجه آزمون خی دو به دست آمده ($\chi^2 = ۱۴۹۳/۴$) در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار است. با توجه به این که سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، این نتایج قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. جدول شماره (۵) نشانگر این نتایج است.

پرسش ۴: حوزه‌های موضوعی مجلات مورد استناد در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ و نمایه شده در پایگاه ISC کدامند؟ همان‌گونه که قبلاً نیز اشاره گردید مجلات مورد استفاده شده در تولیدات علمی دانشگاه‌های مادر در دهه‌ی مورد مطالعه، درحوزه‌های موضوعی علوم انسانی، علوم کشاورزی و منابع طبیعی و دامپزشکی، علوم پزشکی، فنی و مهندسی، هنر و معماری و علوم پایه می‌باشند. که بیشترین این مجلات در

جدول ۵: تعداد و درصد مجلات مورد استناد در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر به تفکیک حوزه‌های موضوعی در پایگاه

ISC

حوزه موضوعی	تعداد	درصد
علوم انسانی	۸۱۷	۴۴/۲
کشاورزی و منابع طبیعی و دامپزشکی	۵۱۴	۲۷/۸
علوم پزشکی	۲۵۸	۱۴
فنی و مهندسی	۱۵۸	۸/۶
هنر و معماری	۵۳	۲/۹
علوم پایه	۴۷	۲/۵

از آن مجله پژوهش و سازندگی قرار دارد (با ۶۲ استناد)، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه با ۵۶ استناد و مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی با ۵۴ استناد در رتبه های بعدی قرار گرفته‌اند. جدول شماره (۶) نشانگر این نتایج است. در جدول مذکور اسامی مجلاتی که تا ۳۰ استناد به آن‌ها شده است درج گردیده‌اند.

پرسش ۴: پراستنادترین مجلات مورد استناد در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹، و نمایه شده در پایگاه ISC کدامند؟
نتایج پژوهش حاکی از آن است که پراستنادترین مجله مورد استفاده پژوهشگران، مجله علوم کشاورزی است. به طوری که این مجله ۷۱ بار در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در دهه‌ی مورد مطالعه مورد استناد قرار گرفته است. پس

جدول ۶: پراستنادترین مجلات مورد استفاده در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در پایگاه ISC

تعداد استناد	حوزه موضوعی	نام مجله
۷۱	کشاورزی	علوم کشاورزی ایران
۶۲	علوم انسانی	پژوهش و سازندگی
۵۶	کشاورزی	اقتصاد کشاورزی و توسعه
۵۴	کشاورزی	مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی
۳۹	کشاورزی	مجله منابع طبیعی ایران
۳۷	علوم انسانی	تحقیقات اقتصادی
۳۶	علوم انسانی	رهیافت
۳۵	علوم انسانی	نامه علوم اجتماعی
۳۲	علوم پزشکی	مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران
۳۰	کشاورزی	مجله علوم و صنایع کشاورزی
۳۰	علوم انسانی	مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز

$$f = 4/1$$

$$d.f = 7272$$

$$sig = 0/007$$

$$sig = *$$

الکترونیکی توزیع می‌شوند به صورت تمام متن و رایگان از طریق وب در اختیارند، تفاوت معنی داری وجود دارد.

فرضیه پژوهش: بین میزان استناد به مجلاتی که فقط به صورت چاپی منتشر می‌شوند و به صورت تمام متن از طریق وب در اختیار مخاطبان نیستند با آن مجلاتی که به صورت چاپی/

$\chi^2 =$ در سطح ۹۵ درصد معنی دار و نتایج قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. بنابراین در این مورد، فرضیه صفر رد و فرض یک پذیرفته می‌شود. جدول شماره (۷) نشانگر این نتیجه است.

همان‌گونه که قبلاً نیز اشاره شد ۵۷/۹ درصد از مجلات مورد استناد توسط پژوهشگران دانشگاه‌های مادر مورد مطالعه در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰، به صورت چاپی / الکترونیکی و بقیه فقط به صورت چاپی منتشر شده‌اند. این نتایج با توجه به میزان خلی دو به دست آمده از آزمون ناپارامتریک تک متغیره ۵۶/۳۴

جدول ۷: درصد مجلات استناد شده توسط پژوهشگران دانشگاه‌های مادر بر حسب نحوه توزیع

نحوه توزیع	تعداد	درصد
چاپی / الکترونیکی	۱۴۰۷	۵۷/۹
چاپی	۱۰۲۳	۴۲/۱
جمع	۲۴۳۰	۱۰۰
		$\chi^2 = 56/34$
		d.f = 1
		sig = 0/000

بحث و نتیجه‌گیری

در این راستا، نمایه استنادی علوم جهان اسلام به تجزیه و تحلیل نشریات علمی کشورهای اسلامی بر اساس معیارهای علم‌سنجی معتبر می‌پردازد. سنجش ارتباط میان مدارک معتبر که با تکیه بر آن می‌توان به ردیابی و بررسی تحولات در حیطه اندیشه‌ها، فرضیه‌ها، روش‌ها و ابزارها پرداخت، از طریق این نمایه امکان‌پذیر می‌باشد.

نتایج این پژوهش، بررسی میزان استناد به مجلاتی است که پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در تولیدات علمی خود طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰ از آن‌ها استفاده کرده‌اند و در پایگاه ISC نمایه شده‌اند و نیز شناسایی آن دسته از مجلاتی است که در این پایگاه نمایه نشده‌اند؛ نشان داد که، میانگین تعداد مجلات نمایه شده در پایگاه ISC، برابر با ۲۳/۱ است. در حالی که میانگین تعداد مجلات نمایه نشده در پایگاه ISC، برابر با ۷/۵ است. این تفاوت با توجه به میزان T به دست آمده ($T=9/13$) و با درجه آزادی ۷۹ در سطح ۹۵ درصد معنی دار بود که این نتیجه قابل تعمیم به کل جامعه آماری است. این نتیجه با یافته‌های نجفی (۱۳۸۱) که نشان داد میزان استناد به

شکل‌گیری نمایه‌های بین‌المللی به ویژه نمایه‌های استنادی، علاوه بر اینکه تسهیلات فراوانی برای سنجش و ارزیابی بخشی از علم فراهم آورده، زمینه را برای بحث و تبادل نظرهای مختلف و دامنه دار در این زمینه مهیا نموده است. متخصصان اطلاع‌رسانی در راستای جستجو برای دسترس‌پذیر کردن محتوای منابع و محمل‌های اطلاعاتی، نمایه‌ها را به عنوان ابزاری مناسب برای بازنمون محتوا تشخیص داده و سالیان متمادی به این کار در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی پرداخته‌اند. بر همین مبنا نمایه‌های مختلفی در طول زمان شکل گرفته و تکامل یافته است. با گسترش روزافزون تولید اطلاعات و روند کاهنده فرصت در اختیار پژوهشگران و طالبان علم، دسترسی و مطالعه حتی بخشی از آنچه در یک حوزه علمی منتشر می‌شود برای پژوهشگران مقدور نیست. بنابراین امروز نیاز به نمایه بیش از پیش احساس می‌شود تا بدین وسیله محتوای منابع اطلاعاتی جهت تشخیص مدارک مورد نیاز پژوهشگران مقدور گردد (عطارها، ۱۳۸۸، ص ۱۴).

درصد، دانشگاه تربیت مدرس ۷۰ درصد، دانشگاه علم و صنعت ایران ۵۳/۳ درصد به ترتیب بیشترین میزان استفاده از مجلات فارسی نمایه شده در پایگاه ISC را داشته‌اند. تولیدات علمی دانشگاه‌های شیراز، شهید بهشتی و تهران بیشتر به حوزه موضوعی علوم انسانی اختصاص دارد و با توجه به این‌که مجلات حوزه علوم انسانی به زبان فارسی، شانس بیشتری برای نمایه شدن در پایگاه ISC را نسبت به سایر پایگاه‌ها دارند این موضوع که میزان استفاده از مجلات نمایه شده در پایگاه ISC توسط پژوهشگران این دانشگاه‌ها زیاد است، امری بدیهی است. پژوهشی که توسط جعفری (۱۳۸۸) به منظور بررسی کاربرد نشریات در تولید اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه‌های تهران و شیراز در وب علوم انجام داد، نشان داد که میزان استناد به مجلات بین‌المللی نمایه شده در پایگاه ISI در دانشگاه شیراز بیشتر از سایر مجلات بوده است که با نتیجه پژوهش فعلی مطابقت دارد. این در حالی است که پژوهشگران دانشگاه علم صنعت ایران در تولیدات علمی خود حدود ۵۳/۳ درصد از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC استفاده کرده‌اند. با توجه به صنعتی بودن دانشگاه علم و صنعت ایران و اختصاص بیشتر تولیدات علمی این دانشگاه به حوزه فنی و مهندسی و تمایل پژوهشگران به استفاده بیشتر از منابع خارجی، لذا اکثر ارجاعات تولیدات علمی مورد بررسی این دانشگاه به منابع لاتین بوده است. قابل ذکر است که بررسی ارجاعات لاتین در گستره‌ی هدف پژوهش حاضر نبوده است.

از دیگر نتایج این پژوهش این است که پراستنادترین مجله مورد استفاده پژوهشگران، مجله علوم کشاورزی ایران است. به طوری که این مجله ۷۱ بار در تولیدات علمی پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در دهه‌ی مورد مطالعه مورد استناد قرار گرفته است. پس از آن مجله پژوهش و سازندگی قرار دارد (با ۶۲ استناد)، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه با ۵۶ استناد، مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی با ۵۴ استناد، مجله منابع طبیعی ایران با ۳۹ استناد، مجله تحقیقات اقتصادی با ۳۷ استناد، مجله رهیافت با ۳۶ استناد، نامه علوم اجتماعی با ۳۵ استناد،

مجلات بین‌المللی نمایه شده در پایگاه‌های ISI به طور معناداری بیش از سایر مجلات بوده است همخوانی دارد. بر اساس یافته‌های پژوهش، پژوهشگران دانشگاه‌های مادر تولیدات علمی خود را جمعاً به تعداد ۲۴۲۴ عنوان طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰ در ۴۸۰ عنوان مجله به چاپ رسانده‌اند. ۱۰ عنوان مجله برترکه هرکدام بین ۲۵-۹۷ مقاله را به چاپ رسانده‌اند، بیشترین مقالات را منتشر کرده‌اند. این ۱۰ عنوان مجله عبارتند از مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، امیرکبیر، نشریه بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید، شریف، پژوهش و سازندگی، مجله علوم کشاورزی ایران، مدرس علوم انسانی، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، استقلال و آب و فاضلاب به ترتیب بیشترین مقالات را به تعداد ۴۷۵ عنوان یا ۲۰ درصد کل عناوین منتشر کرده‌اند. همچنین از کل مدارک استناد شده توسط پژوهشگران دانشگاه‌های مادر در دهه‌ی مورد مطالعه، ۲۴۴۶ مدرک مربوط به مجلات فارسی می‌باشد. که ۷۵/۵ درصد آن‌ها در پایگاه ISC نمایه شده‌اند. یافته‌های پژوهش جعفری (۱۳۸۸) نشان داد که میزان استناد به مجلات بین‌المللی نمایه شده در پایگاه ISI به طور معناداری بیش از سایر مجلات بوده است که با نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر استفاده بیشتر از مجلات نمایه شده در پایگاه‌های استنادی مطابقت دارد. بیشترین میزان استفاده از مجلات علمی فارسی نمایه شده در پایگاه ISC مربوط به پژوهشگران دانشگاه صنعتی اصفهان با ۹۰/۳ درصد می‌باشد. لازم به ذکر است پژوهشگران دانشگاه صنعتی اصفهان حدود ۸۰ درصد به مجلات حوزه کشاورزی، منابع طبیعی و دامپزشکی استناد کرده‌اند طبق نتایج به دست آمده از این پژوهش، مجلات حوزه کشاورزی، منابع طبیعی و دامپزشکی جزء پراستنادترین مجلات هستند در نتیجه بیشترین میزان استفاده از مجلات نمایه شده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام توسط پژوهشگران دانشگاه صنعتی اصفهان صورت گرفته است. پژوهشگران دانشگاه صنعتی امیرکبیر ۸۳/۳ درصد، دانشگاه شهید بهشتی ۷۷/۸ درصد، دانشگاه شیراز ۷۷/۶ درصد، دانشگاه تهران ۷۷/۱ درصد، دانشگاه صنعتی شریف ۷۵/۳

مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران با ۳۲ استاندارد، مجله علوم و صنایع کشاورزی با ۳۰ استاندارد و مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز با ۳۰ استاندارد به ترتیب در رتبه های بعدی قرار گرفته اند. لازم به ذکر است که این ۱۱ عنوان مجله، همه به صورت چاپی / الکترونیکی منتشر می شوند و به صورت تمام متن و رایگان از طریق وب در اختیارند. در نتیجه به آن ها بیشتر استناد شده است. نتایج این پژوهش یافته های گودن (۲۰۰۱) را تأیید می نماید. نتایج وی نشان داد که درصد کوچکی از مجلات دربرگیرنده درصد بالایی از استنادها می باشد که با نتایج پژوهش حاضر مطابقت دارد. همچنین یافته های تأثیرگذارترین مجله ها (بر اساس تعداد استناد) در نمایه استنادی علوم ایران که توسط مهرداد و مقصودی (۱۳۸۹) انجام شد، نشان داد که مجله رفاه اجتماعی، فصل نامه پژوهش های اقتصادی ایران، مجله پژوهش زنان، بررسی های حسابداری و حسابرسی و مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی و مجله علوم کشاورزی ایران، مجله منابع طبیعی ایران، رهیافت، پژوهش و سازندگی، مجله تحقیقات اقتصادی و نهال و بذر جزء مجلات پراستناد در سال ۱۳۸۵ بوده است. و مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، مجله منابع طبیعی ایران، بررسی های حسابداری و حسابرسی، اقتصاد کشاورزی و توسعه، فصل نامه پژوهش های اقتصادی ایران، رفاه اجتماعی، مجله تحقیقات اقتصادی، مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، اطلاعات سیاسی اقتصادی، مجله علوم کشاورزی ایران و مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی جزء مجلات پراستناد در سال ۱۳۸۶ بوده است. طبق نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر و پژوهش مهرداد و مقصودی (۱۳۸۹)، مجلات علوم کشاورزی ایران، منابع طبیعی ایران و تحقیقات اقتصادی در هر دو پژوهش جزء پراستنادترین مجلات بودند. همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان داد، از کل مجلاتی که پژوهشگران دانشگاه های مادر مورد مطالعه، در تولیدات علمی خود به آن ها استناد کرده اند، ۵۷/۹ درصد مجلاتی هستند که به صورت چاپی / الکترونیکی توزیع می شوند و ۴۲/۱ درصد فقط به صورت چاپی توزیع شده اند. این نتیجه با یافته های خسروی (۱۳۸۸) که نشان داد استفاده از منابع الکترونیکی با

۱۷/۶ درصد به تنهایی بیش از استفاده از منابع چاپی با ۸/۸ درصد است، مطابقت دارد. همچنین در پژوهشی که گلیانی مقدم و تلوار (۲۰۰۸) به منظور بررسی چگونگی استفاده از نشریات علمی الکترونیکی در مؤسسه علمی ایندیا انجام دادند، نتایج نشان دهنده رشد فزاینده ای استفاده از نشریات الکترونیکی در بین کاربران مؤسسه بود. از مهم ترین دلایل کاربران در ترجیح نشریات الکترونیکی چاپی، دسترسی آزاد از رایانه های میزکار خود در طول ساعات شبانه روز بود. این یافته با یافته های سولنگر (۲۰۱۱)، پولادیان و ستوده (۲۰۱۵)، برهمند و تاجر (۱۳۸۹) و ستوده، چنگیز و هاشم نیا (۱۳۸۹) و که روند رو به رشد استناد به مجلات آزاد را تأیید کردند همخوانی دارد.

در یک جمع بندی کلی می توان اینگونه بیان کرد که پژوهشگران به مجلاتی بیشتر استناد می کنند که در پایگاه های استنادی نمایه می شوند. با استفاده از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) می توان به مجموعه ای کامل از پژوهش های جاری در سطح جهان اسلام دست یافت و با جدیدترین تحقیقات منتشر شده همگام گردید. همچنین این خدمت، امکان مرور، جستجو، و مشاهده فهرست مندرجات کامل نشریات جهان اسلام را فراهم آورده است. ایجاد زمینه های مناسب برای تعاملات بهینه میان دانشمندان مسلمان و مراکز اسلامی را فراهم می کند. همچنین پژوهشگران به مجلاتی که به صورت چاپی / الکترونیکی منتشر می شوند، بیشتر استناد می کنند. در نتیجه، با توجه به مزایای بی شمار منابع الکترونیکی از جمله افزایش سهولت و سرعت دسترسی به اطلاعات و کاهش هزینه ها، پیشگیری از فراهم آوری نسخه های تکراری، که در این زمینه یافته های پژوهش پولادیان و ستوده (۲۰۱۵) و کالیان (۲۰۰۹) نشان داد که تهیه منابع به صورت الکترونیکی می تواند راه مناسبی برای پیشگیری از نسخه های تکراری و کاهش هزینه ها باشد. همچنین دسترسی همزمان، دسترسی به دوره های پیشین مجلات، دسترسی و قابلیت جستجو در متن مجله، امکان برقراری ارتباط تعاملی با نویسنده، صرفه جویی در

گارفیلد، اوگن. ۱۳۷۴. چگونه از فهرست ارجاعات علمی (SCI) استفاده کنیم، ترجمه ن. سرخوش، رهیافت، ۱۱.

مهراد، ج؛ دیانی، ح؛ فتاحی، ر؛ داورپناه، م؛ گزنی، ع؛ مقصودی دریه، ر. ۱۳۸۵. نمایه استنادی علوم ایران. تهران: چاپار: مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری.

مهراد، ج؛ گزنی، ع. ۱۳۸۷. راهنمای استفاده از طلایه‌داران علم ایران در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC). شیراز: مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری.

مهراد، جعفر؛ مقصودی دریه، رویا. ۱۳۸۹. کتاب تولید علم ایران در آی. اس. سی. ۱۳۸۵-۱۳۸۶. شیراز: نوید شیراز.

نجفی، طیبه (۱۳۸۱). تحلیل استنادی مقالات اعضای هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد نمایه شده در پایگاه ISI. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.

Galyani Moghadam, G; Talawar, V. G. 2008. The use of electronic journals al the Indian Institute of Science: a case study in India, *Interlending and Document Supply*, 36 (1).

Gooden, A.M. 2001. Citation Analysis of Chemistry Doctoral Dissertations : An Ohio State University Case Study. Available from: <http://www.istl.org/01-fall/refereed.html>

Kalian, S. 2002. Non-Renewal of Print Journal Subscriptions that Duplicate Titles in Selected Electronic Databases: A Case Study, *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*. 26: 409-421.

Lewison, G; Fawcett-Jones, A; Kessler, C. 1993, Latin-American scientific outputs 1986-1991 and international co-authorship patterns, *Scientometrics*, 27 (3): 317-36.

Pooladian, A; Sotudeh, h. 2015, The Role of Different Journal Access Models in Meeting the Information Needs of Shiraz University Researchers, *International Journal of Information Science and Management*, 13 (2): 41-50.

Sullenger, P. 2011. A serials format inventory project: how far can academic libraries go with "electronic only?", *serials review*. 37: 174-180.

فضای کتابخانه (آرشیو و صحافی)، تقویت منابع الکترونیکی راهکاری بسیار منطقی به نظر می‌رسد.

منابع

برهمند، نیلوفر؛ تاجر، پگاه. ۱۳۸۹. بررسی استفاده از مجلات الکترونیکی در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز، ترجمه خ. نقی زاده، مطالعات کتابداری و علم اطلاعات. ۱۱۷(۱): ۲۹۲-۲۶۵.

جعفری، فاطمه. ۱۳۸۸. بررسی کاربرد نشریات در تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه تهران و شیراز طی سال‌های ۱۹۹۸-۲۰۰۷. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تهران.

حمیدی، علی؛ اصنافی، امیررضا؛ عصاره، فریده. ۱۳۸۷. بررسی تحلیلی و ترسیم ساختار انتشارات علمی تولید شده در حوزه‌های کتابسنجی، علم‌سنجی، اطلاع‌سنجی و وب‌سنجی در پایگاه web of scince طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۵، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۴۲ (۲): ۱۶۱-۱۸۲.

خسروی، مریم. ۱۳۸۸. بررسی و مقایسه رفتار اطلاع‌یابی مراجعان به کتابخانه پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، فصلنامه کتاب، ۷۷.

ستوده، هاجر؛ چنگیز، نفیسه؛ هاشم‌نیا، صدیقه. ۱۳۸۹. رویکرد دانشمندان ایرانی به انتشار در مجلات آزاد معتبر و ارجاع به آنها، مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۷(۱): ۱۶-۲۸.

طالبی، م. ۱۳۸۱. بررسی عوامل مؤثر در تولید و چاپ مقالات علمی در مجلات خارجی معتبر، رهیافت، ۲۷: ۱۸۴-۱۹۶.

عصاره، ف؛ فارسی، ق. ۱۳۸۱. نمایه استنادی علوم (SCI): ساختار و کاربردهای آن، رهیافت، ۲۷: ۲۲۶-۲۳۳.

عطارها، حامد. ۱۳۸۸. بررسی جهت‌گیری‌های موضوعی در تولیدات علمی ایران و کشورهای خاورمیانه در نمایه گسترش یافته استنادی علوم (SCI EXPANDED) در سال‌های ۲۰۰۷-۱۹۹۸. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.